

BROEDVOGELS VAN HET BEEKBERGERWOUD IN 2020

Gerrian Tacoma

Van 1993 t/m 2018 heeft onze vogelwerkgroep een broedvogelinventarisatie uitgevoerd in een deel van het Beekbergerwoud. Dit gedeelte van ca. 50 hectare ligt in een hoek ten westen van de A50 en ten noorden van de Woudweg. Aangezien de begaanbaarheid aan de oostkant van het gebied in de loop der jaren steeds slechter geworden is door verruiging hebben we in 2018 besloten om te stoppen met dat plot en voor 2019 een nieuw BMP-plot aan te melden bij Sovon in een minder ruig stuk van het Beekbergerwoud (figuur 1). Dit plot bevindt zich in het voor publiek toegankelijke deel, wat als voordeel heeft dat we gebruik kunnen maken van de wandelpaden. We gaan wel af en toe van het pad af om het hele gebied te kunnen bereiken, maar we hoeven minder vaak door de ruigte te lopen dan in het oude plot. Het telplot is ca. 40 ha groot en is in 2020 voor de tweede keer geïnterviewd.

figuur 1 Kaart van het telplot

Ontwikkelingen in het gebied

Het Beekbergerwoud wordt wel beschouwd als het laatste oerbos dat Nederland heeft gekend. In de negentiende eeuw was het een uitgestrekt elzenbroekbos van 150 ha dat bij Klarenbeek tussen de IJssel en de Veluwe lag. In de periode 1870-1871 werd het Beekbergerwoud na drooglegging volledig gekapt.

Na de ontginning is het voormalige Beekbergerwoud meer dan een eeuw lang vooral een weidegebied geweest. In de negentiger jaren heeft Natuurmonumenten aan de westzijde van de A50 een uitgestrekt gebied verworven. Hier werd in de winter van 2006/2007 gestart met de eerste fase van een ambitieus project om tenminste iets van de oude glorie van Het Woud te herstellen. Rond 2013 is een vervolg op deze maatregelen uitgevoerd. Hierdoor bood een groot deel van het gebied aanvankelijk een vrij troosteloze aanblik. Dit duurde maar kort; al binnen enkele jaren was er niets meer te zien van de kaalslag. Jonge elzen zijn massaal opgekomen waardoor het gebied op sommige plekken al aardig doet denken aan het ondoordringbare woud uit de oude verhalen.

Voor een deel van de in 2006 aangelegde vlonderpaden is het eind van de levensduur bereikt. Door kapotte planken wordt het betreden steeds lastiger en het risico op struikelpartijen neemt toe. Omdat vervanging in 2020 nog niet gerealiseerd kon worden, heeft Natuurmonumenten deze paden ter voorkoming van ongelukken afgesloten voor publiek. Dit maakte het ook voor de tellers lastiger om het gebied te monitoren. Met wat kunst en vliegwerk is het ons toch gelukt om de vogels op de kaart te krijgen.

Werkwijze BMP

De maatregelen rond COVID-19 hebben een stevig stempel op de broedvogelmonitoring gedrukt. Gedurende het hele telseizoen was tellen slechts met maximaal twee personen toegestaan en begin april riep Sovon zelfs op om uitsluitend alleen te tellen. Hierdoor vielen meerdere potentiële tellers buiten de boot en heeft Harm Schoten één telronde alleen moeten doen. Alleen tellen is om meerdere redenen geen ideale situatie. Met z'n tweeën hoor je meer dan in je eentje, dus de kwaliteit van de telling is hoger. Verder ligt het Beekbergerwoud tamelijk afgelegen en is hier en daar lastig begaanbaar. Uit oogpunt van veiligheid is het dan ook niet wenselijk om een teller 's ochtends alleen het veld in te laten gaan. Gelukkig zijn er geen ongelukken gebeurd. Aangezien de beperkingen niet golden voor mensen uit hetzelfde huishouden, is Hessel Tacoma één keer als gastteller bijgesprongen.

Tellers waren dit jaar: Gerrit de Jong, Harm Schoten, Hessel Tacoma, Joop Weijn en Gerrian Tacoma.

Het gebied is geïnterviewd volgens de uitgebreide territoriumkartering. Hierbij liepen één of twee mensen een ronde door het gebied en voerden territoriumindicerende waarnemingen van alle vogelsoorten in via de Avimap-app. Territoriumindicerende waarnemingen verschillen per vogelsoort. Behalve om zingende of baltende mannetjes kan het ook gaan om paartjes, vogels met voer of nestmateriaal, nestvondsten en jonge vogels. Dankzij de Avimap-app is de tijdrovende klus van het overzetten van de waarnemingen van de veldkaart naar soortkaarten niet meer nodig. Na afloop van de telling kunnen de waarnemingen heel eenvoudig worden geupload naar de website van Sovon.

Er zijn zeven telrondes gelopen, waarvan één keer met de start om 8:00 uur. De overige bezoeken startten een half uur voor zonsopkomst. In tabel 1 staat een overzicht van de bezoekdata en -tijden.

Tabel 1 Bezoekdata en –tijden

datum	tijd (aantal minuten)
22-mrt	6:10 – 7:50 (100)
12-apr	6:12 – 7:49 (97)
26-apr	5:48 – 8:18 (150)
10-mei	5:08 – 7:35 (147)
24-mei	8:05 – 10:17 (132)
07-jun	4:46 – 6:58 (132)
21-jun	4:45 – 7:17 (152)

De tellingen vinden bij voorkeur plaats op zondag, omdat dan de geluidsoverlast van de A50 het kleinst is. Overigens is in de loop der jaren het verkeer op de A50 zodanig toegenomen, dat er ook op zondag wel sprake is van enige hinder door het verkeerslawaaï. De looproute startte om en om bij de parkeerplaats aan de Woudweg en de parkeerplaats aan de Traandijk om niet steeds op ongeveer hetzelfde tijdstip op dezelfde plaats te zijn.

De waarnemingen werden op de website van Sovon automatisch geclusterd tot territoria. Na het clusteren hebben we alle territoria kritisch bekeken aan de hand van de criteria uit de BMP-handleiding van Sovon (Van Dijk, 2011) om eventuele invoerfouten er uit te halen.

Resultaten

Alle telrondes zijn dit jaar droog verlopen. De temperatuur varieerde van -1°C bij de start van de eerste telronde tot 16°C aan het eind van de zevende telronde. In tabel 2 staat een overzicht van alle soorten waarvan in 2019 en 2020 een territorium kon worden vastgesteld. Hierin staat tevens tot welke ecologische groep(en) elke soort behoort en wat in 2020 de hoogste broedcode per soort was. Toelichting op de broedcodes staat in tabel 3.

Tabel 2 Overzicht van waargenomen broedvogels in BMP Het Woud in 2019 en 2020

soorten	2019	2020	broedcode	ecogroep(en)
dodaars	1	2	2	watervogels
grauwe gans	-	1	13	watervogels
grote Canadese gans	-	1	3	watervogels
wilde eend	1	-		watervogels
buizerd	1	-		bosvogels
waterral	2	1	2	rietvogels
waterhoen	2	-		watervogels, rietvogels
meerkoet	2	3	12	watervogels
houtduif	9	9	2	bosvogels
koekoek	2	1	3	overige soorten
groene specht	1	1	2	bosrandvogels, bosvogels
grote bonte specht	3	3	9	bosvogels
kleine bonte specht	1	1	2	bosvogels
boerenzwaluw	1	-		vogels van erven en bebouwing
boompieper	2	3	2	bosrandvogels
witte kwikstaart	1	-		vogels van erven en bebouwing
winterkoning	28	32	2	struweelvogels
heggenmus	11	8	2	struweelvogels
roodborst	7	9	2	struweelvogels
roodborsttapuit	1	-		struweelvogels
merel	17	14	14	struweelvogels
zanglijster	10	8	2	struweelvogels
bosrietzanger	8	7	2	struweelvogels
kleine karekiet	3	4	2	rietvogels
spotvogel	5	4	2	struweelvogels

Tabel 2 vervolg

soorten	2019	2020	broedcode	ecogroep(en)
grasmus	16	13	2	struweelvogels
tuinfluiter	14	16	2	struweelvogels
zwartkop	26	36	2	struweelvogels
tjiftjaf	30	36	2	bosvogels
fitis	9	6	2	struweelvogels
staartmees	1	1	2	struweelvogels
pimpelmees	8	12	2	bosvogels
koolmees	16	14	2	bosvogels
boomklever	1	-		bosvogels
boomkruiper	8	6	2	bosvogels
gaai	1	1	3	bosvogels
zwarte kraai	1	2	3	bosrandvogels
spreeuw	2	1	9	bosvogels, vogels van erven en bebouwing
huismus	1	-		vogels van erven en bebouwing
vink	11	12	2	bosvogels
groenling	1	-		bosrandvogels
putter	-	1	2	bosrandvogels
goudvink	2	2	3	struweelvogels
geelgors	-	1	3	bosrandvogels
rietgors	7	4	2	rietvogels, struweelvogels
<i>aantal soorten</i>	<i>41</i>	<i>36</i>		
<i>aantal broedparen</i>	<i>274</i>	<i>276</i>		

Tabel 3 Toelichting broedcodes

code	toelichting
2	Zingend of baltsend individu in geschikt broedbiotoop
3	Paar in geschikt broedbiotoop
9	Transport van nestmateriaal, nestbouw of uithakken/graven van nestholte
12	Pas uitgevlogen nestblijvers, of uitgelopen donsjongen van nestvlieders
13	Bewoond nest (bezoek ouders)
14	Transport voedsel of ontlasting

watervogels

Net als in 2019 werden van vier soorten watervogels territoria vastgesteld, maar het waren niet allemaal dezelfde soorten. Het waterhoen is uitsluitend buiten de datumgrenzen waargenomen en de wilde eend hebben we helemaal niet aangetroffen. Het is niet uit te sluiten dat deze soorten wel aanwezig waren, maar dat er vogels gemist zijn doordat de plassen door de opschietende begroeiing steeds slechter zichtbaar zijn. Zeker een broedende wilde eend valt nauwelijks op. De grauwe gans wordt door zijn formaat minder snel over het hoofd gezien. Deze soort werd tijdens twee telrondes waargenomen, waarvan eenmaal op een nest. De grote Canadese gans, een nieuwe soort voor het Beekbergerwoud, is tijdens twee telrondes waargenomen. Het betrof een paar, wat voldoende is voor het vaststellen van een territorium. Er zijn geen jonge ganzen gezien.

rietvogels

Aanwezige rietvogels waren waterral, kleine karekiet en rietgors. Er werden 9 territoria vastgesteld, ruim minder dan in 2019 toen er 14 territoria van rietvogels waren.

struweelvogels

De struweelvogels vormden ook in 2020 de meest talrijke ecologische groep in het Beekbergerwoud. Er waren 14 soorten met een totaal van 160 territoria. Van twee soorten werden meer dan 30 territoria vastgesteld. De zwartkop had er 36 en de winterkoning 32. Van de roodborsttapuit is alleen op 12 april een individu waargenomen en dit is onvoldoende voor het vaststellen van een territorium.

bosrandvogels

De boompieper liet zich dit jaar veelvuldig zien en horen. Van deze soort werden drie territoria vastgesteld, één meer dan in 2019. Verder waren er territoria van groene specht, geelgors, zwarte kraai en putter. De geelgors was een nieuwe soort voor het Beekbergerwoud.

bosvogels

Bij de bosvogels werden twee soorten minder vastgesteld dan in 2019: buizerd en boomklever ontbraken. De buizerd is wel een paar keer waargenomen, maar de waarnemingen voldeden niet aan de criteria voor het vaststellen van een territorium. Er werden 96 territoria vastgesteld van 11 soorten bosvogels. De tiftjaf was het best vertegenwoordigd met 36 territoria. Ook koolmees, pimpelmees en vink deden het goed; de koolmees had 14 territoria, pimpelmees en vink allebei 12.

vogels van erven en bebouwing

Bij het woonhuis aan Traandijk 18 was het opmerkelijk rustig. De enige soort van erven en bebouwing die we hier konden vaststellen was de spreeuw met één territorium.

soorten van de Rode Lijst

In het Beekbergerwoud werden in 2020 twee soorten van de Rode Lijst vastgesteld, te weten koekoek en spotvogel. De huismus, waarvan vorig jaar één territorium werd vastgesteld, ontbrak.

wel waargenomen, geen territorium

Tijdens de telrondes werden 7 soorten waargenomen die volgens de regels voor BMP niet als broedvogel konden aangemerkt. Dit waren grote zilverreiger, havik, buizerd, waterhoen, graspieper, wittte kwikstaart en roodborsttapuit. Bij een deel van de soorten ging het om ongeldige waarnemingen, zoals een zichtwaarneming van een individu of paar zonder territorium- of nest-indicerend gedrag. Bij andere soorten waren er wel geldige waarnemingen, maar onvoldoende voor het vaststellen van een territorium.

Discussie

Ten opzichte van 2019 ontbraken er negen soorten, te weten wilde eend, buizerd, waterhoen, witte kwikstaart, boerenwaluw, roodborsttapuit, boomklever, huismus en groenling. Vier soorten waren in 2019 afwezig en hadden nu wel een territorium, namelijk grauwe gans, grote Canadese gans, putter en geelgors. Grote Canadese gans en geelgors waren zelfs nog niet eerder vastgesteld in het Beekbergerwoud. Doordat dit pas het tweede jaar in dit plot was, is het nog niet mogelijk om veranderingen te signaleren. Door de slechte begaanbaarheid en de perikelen rond COVID-19 was het bovendien een tamelijk moeizaam jaar, wat mogelijk invloed heeft gehad op de resultaten. Voor 2021 zijn de voortekenen ook niet direct gunstig. De vlonderpaden zullen pas na het broedseizoen worden vervangen en het lijkt erop dat er zeker bij de start van het broedseizoen nog beperkingen vanwege het virus zullen gelden. Maar we gaan ons best doen om ondanks de hindernissen in 2021 opnieuw een broedvogelinventarisatie uit te voeren. We zijn benieuwd of het dichter worden van struwelen invloed zal hebben op de populatie struweel- en bosvogels.

Gebruikte literatuur

- *Bijlsma RG 1997. Handleiding veldonderzoek roofvogels, KNNV Uitgeverij, ISBN 90 5011 96 7.*
- *Van Kleunen A, Foppen R & van Turnhout C 2017. Basisrapport voor de Rode Lijst Vogels 2016 volgens Nederlandse en IUCN-criteria, Sovon-rapport 2017/34. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.*
- *Van Dijk AJ 2011. Handleiding Broedvogel Monitoring Project, Sovon Vogelonderzoek Nederland en CBS.*
- *NatuurCompendium 2003. CD-rom Milieu- en Natuurplanbureau, Centraal Bureau voor de Statistiek en Stichting Dienst Landbouwkundig Onderzoek.*